

Az Alföldi Szent Márton Zarándokút – A jellegzetes magyar tájon

A Santiago de Compostelába vezető Szent Jakab-Út, az el Camino mellett valószínűleg a Via Sancti Martini, azaz a Szent Márton Kulturális Út a leghosszabb és egyre inkább népszerűvé váló európai zarándok- és kulturális útvonal. Ez összeköti a 4. században élt Szent Márton szülőhelyét, Savariát, a mai Szombathelyet a népszerű szent nyughelyével, a franciaországi Tours városával. Ennek magyarországi szakasza ez év szeptember 29-én egy újabb útvonallal gazdagodott: a kulturális út nemzetközi tanácsa szombathelyi közgyűlésén fölvette az európai útba az Alföldi Szent Márton Zarándokutat.

Az Alföldi Szent Márton-Út a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Kunszentmártont és Tiszapüspököt köti össze, a Tisza és a Körös-mente Szent Márton püspök tiszteletére szentelt, két római katolikus templomát. Jele a fehér alapon piros színnel felfestett St M kezdőbetűk. Ez a megye első, jelzéssel ellátott kulturális útja. A zarándokút ügyét Kövesdy Zsolt kunszentmártoni plébános karolta föl, a tervezgető megbeszélések a plébániáján folytak. Az út kijelölésében a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Természetbarát Szövetség munkatársai, az ötletgazda Hege-düsné Herman Klára vezetésével, valamint kunszentmártoni, öcsödi,

tizsaszasi és nagyrévi önkéntesek vettek részt. Ünnepléses megnyitása is megtörtént 2016. május 7-én, amikor Dr. Ruzinkó Ádám turizmusért felelős helyettes államtitkár avatta föl az utat Kunszentmártonban, s az első zarándokcsoport el is indult.

Kortól függetlenül

A zarándokút felfűzi a Körös folyó és a Tisza folyó menti településeket Kunszentmártontól Tiszapüspökiig és változatos természeti, építészeti, kulturális látványokkal szolgál és számos aktív pihenési lehetőséget kínál. A kb.

Turistajel

Kunszentmárton, nagytemplom

Tiszakürti Arborétum

100 km útvonal végig sík vidéken halad, ezért különösen ajánlható az idősebb korosztályok és a kisebb gyermekekkel kiránduló családok számára, hiszen az út során nincsenek nehezen járható szakaszok. A 19 települést összekötő út bárhol elkezdhető, részletekben is végigjárható. Síkvidéki jellege miatt kerékpáros turisták is választhatják, sőt, lehetőség van rövidebb szakaszok lovas bejárására is. Az egyes településeket autóval, autóbusszal és vonattal könnyen el lehet érni Szolnok, Kecskemét vagy Kunszentmárton kiinduló állomásokról. A zárandokigazolványt a kunszentmártoni Szent Márton Alapítvány által működtetett Látogatóközpontban lehet kiváltani, az út során pedig az önkormányzatoknál és/vagy a templomokban lehet lepecsételtetni.

Az Alföldi Szent Márton Zárandokút folyók menti gátakon, szántóföldeken, legelőkön, szőlőskeretekben, erdőkben és a folyók mentén halad. Még az Alföldet jól ismerő emberek számára is meglepő lehet, hogy a ligetek, vízfolyások, kisebb-nagyobb tavak és a folyók levágott holtágai milyen változatosá teszik a tájat! A folyók partját és az árteret fűz és nyár ligeterdők borítják. Cibakháza és Nagyrév

között húzódik a leghosszabb levágott Tisza-holtág, mintegy 16 km hosszan. Mellé Nagyréven egész üdülőfalva települt. Különlegesen szép a 19. században alapított arborétum Tiszakürtön, ami eredetileg a Bolza grófi család kastélykertje volt. Különleges élményt nyújt a növények májusi virágzása idején, vagy éppen októberben, amikor a fák levelei sokféle színben pompáznak. Nagy idők tanúja az öreg kocsányos tölgy a maga 350 évével, s látványos a hármastól hatalmas lombkoronája. Ebben a termé-

zeti környezetben nagyon gazdag növényvilágot láthatunk. Gyönyörködhetünk a vízimadarakban, hiszen sok gólya, kiskócsag, szürkegém, bakcsó, tőkés réce, fácán igen nagy számban él a vidéken. S ha szerencsénk van, megcsodálhatjuk az utóbbi években nagyon elszaporodott őzeket is.

Csiramálé és bodag

A folyóktól távolabbi területeken homokos és szikes legelők, lefolyástalan szikes tavak is találhatóak. Itt-ott még látható kisebb maradványa az Alföldet egykor elborító tölgyerdőknek. Minden évszakban sajátos arcát mutatja a táj, a természet.

A folyók, a holtágak látványa önmagában is szép. A vidék különlegessége a folyók „virágzása”. Minden év június-július fordulóján ugyanis a part menti iszapból százezrével bújnak elő a *kérészek*, amelyek pár órai élet és párzás után elpusztulnak. Tiszainokán már évek óta sokan szemlélik a tiszavirágzás csodáját! A tiszavirágzás Szajolban már része a helyi értéktárnak. Ez a különleges természeti jelenség a folyóvíz tisztaságának is fokmérője.

Szajol, Holt-Tisza

Kengyel-Bagimajor szélmalom.

A Körös és a Tisza folyókból valamikor sok halász megélt. Most a sporthorgászat dívik. Mindenütt működik horgászegyesület, halászó vizeik pedig halakban gazdagok.

A tájra a mezőgazdaság jellemző, kisebb ipari üzemeket csak néhány településen találunk. A szántóföldi gazdálkodásra épült a malomipar. A régi szélmalomoknak még itt-ott (Kunszentmárton, Csépa, Kengyel-Bagimajor) látható egy-egy emléke. A legeltető állattartásban a juh, a szarvasmarha, különösen a magyar specialitásnak tartott szürke marha dominál. Az út mentén gyakran találkozhat az ember legelő nyájakkal, birkákkal, tehenekkel, lovakkal. A szántóföldi gazdálkodásban a búza és a kukorica termesztése jelentős. A zarándokút déli részén, a Tiszazug közepén található homokkúpon pedig szőlő- és gyümölcsstermesztés folyik.

Ezekre a termékekre épült és épül máig a táj sajátos táplálkozáskultúrája. A halételek mellett kedvelt a birkapörkölt, összetört kicsírázott búzából sütik a vitaminokban gazdag csírámalét a kora tavaszi hónapokban, búzalisztból készül a bodag (tepertős, borsos, hajtogatott leveles tészta), tepertős tésztából a szilvalekvárral töltött barátfüle, ami bevonult a cukrá-

szatokba is. A kunszentmártoni Talmácsi Cukrászda barátfüleje sokak kedvence! A gyümölcsökből lekvár mellett pálinkát is főznek. Híres pálinkafőzde Szicsek János tiszaföldvári üzeme és mind többen ismerik a helyi borászatokat az útvonal mentén.

A barokktól a szecesszióig

A táj települései a 18. század elején népesültek be újra a hosszú oszmán-török hódoltság után. Részben az őslakosok jöttek vissza, de a korabeli Észak-Magyarországról is sok telepes érkezett. Onnan

alapították Csépa, Szelevény és Cibakháza községeket. Kunszentmárton lakói a Jászságból jöttek. A belső migráció következtében találunk itt egykori jobbágyfalvakat, kismemesek által lakott településeket mint Szajol, Csépa és Szelevény, valamint kiváltságos nagykun mezővárost, Kunszentmártont. Ezek építészeti kultúrája természetesen különböző. A főutcákon sok parasztpolgár házat lehet látni, nem egyet a kunszentmártoni Bozsik Kálmán fazekasműhelyéből kikerült kerámia díszekkel. Érdeemes látszatra céltalanul bolyongani a települések ősi központjában, megsejmelni a sok helyen még náddal fedett régi parasztházakat, a porták telekelrendezését. De szépek a templomok is, amelyek a vallásilag vegyes, katolikus, református, evangélikus és zsidó lakosság számára a 18-20. század folyamán épültek. A régi barokk katolikus templomok mellett néhány településen (Martfű, Kengyel) modern Istenháza várja a hívő embereket. A kunszentmártoni zsinagóga, amely ma hangversenyteremként szolgál, letisztult szecessziós stílusával a város építészetének értékes eleme. Tiszapüspöki késő barokk Szent Márton templomának oltárképét Kracker János Lukács festette: Szent Márton püspök föltámasztja a halott hittanulót. Ugyanezt a képet láthatjuk az ország leg-

A szelevényi rét, a zarándokút egy része

Tiszapüspöki faluközpont

Tiszaugi holtág

nagyobb Szent Márton templomában, Kunszentmártonban, ám azt Kracker tanítványa, Czirkler János festette. A régi katolikus templomok egy részében még 18. századi képek, ereklyék is láthatók, mint a Kunszentmártoni templom 18. századi máriaradnai és máriacelli oltárképei, jeleként a vidék búcsús kapcsolatainak. Csépa temploma megőrizte Szent Jakabnak, a zarándokok védőszentjének titulását. A református templomok többsége klasszicista stílusban épült. Némelyik templom védett műemlék. Különösen a katolikus települések utcáin és határában találunk sok útmenti keresztet, szobrot, amelyek mellé korunk is odatette a maga emlékműveit.

Szőlőprés a tiszakürti gyűjteményben

A múlt emlékei

A települések többségében van úgynevezett tájház. Az öcsödi még József Attila emlékeket is őriz. A tiszauzi és a tiszakürti bemutatja a tiszai halászat és az egykor virágzó szőlő- és gyümölcsstermesztés tárgyi emlékeit. Az útvonal két nagyobb városában múzeum van. A tiszaföldvári földrajzi múzeum elsősorban a táj természeti értékeit mutatja be. Ám nemcsak napjaink vagy közelmúltunk természeti állapotát ismerhetjük meg kiállításain, hanem a Tisza medréből kimosott ősszállat-maradványokat is. A volt Nagykun Kerületi székházban működő kunszentmártoni múzeum állandó kiállítása pedig a vidék egykori kisipari műhelyeit őrizi, de bemutatja a város és a térség történetét, a hagyományos paraszti kultúra tárgyi emlékeit. Maga a kiállító épület a Nagykun Kerület börtöne volt. Az egykori boltíves cellákban látható itt ritka rézműves, cipész, szücs, kötélgyártó, szítás és fazekas műhely, vagy a szolgáltató iparok közül fényképész műterem és cukrászüzlet is. A kunszentmártoni múzeum egyik kincse Sáray Szabó Albert fényképész közel 8000

darabos üvegnegatív gyűjteménye, amelynek jó része megtekinthető a látványraktárban. A 20. század elejének világkiállításain sok kiüntetéset nyert Bozsik Kálmán műfazeskas díszedényeit napjainkban Mucsi Ferenc fazekasmester újította fel. A múzeumi kiállítás megtekintése után érdemes ellátogatni kunszentmártoni műhelyébe! Akár sajátos búcsúfiaként is haza lehet vinni egy-egy kerámiát emlékül.

A zarándokút településeinek szellemi kulturális öröksége is nagyon gazdag. Az 1848-49-es szabadságharc dicső tavaszi hadjáratának első győztes csatáját a cibakházi híderért vívták Damjanich vörössipkásai. Hősi küzdelmük emlékét turulmadaras emlékmű őrzi. Kossuth toborzó körútjának emlékét több településen emléktábla jelzi. Széchenyi István a Körös és a Tisza szabályozásának munkálatai során járt Kunszentmártonban.

Nagy elődök

Tiszaföldváron született Somogyi Károly esztergomi kanonok, az MTA tagja, aki az 1879-es szegedi nagy árvíz után könyvtárát adományozta a kárt szenvedett városnak, s a könyvtár máig a nevét viseli. Életének rövid szakasza Kunszent-

Tiszasas, református templom

mártonhoz kötötte Fekete Istvánt, aki az ottani halászlát iskolában tanított. De internálása során születtek itt versei Ágoston Julián ciszterci papköltőnek is. Kunszentmártonban született Szabó Gyula, a nemzet színésze. Az egykori Iparoskör épületének homlokzatán, ahol kisgyerekként először lépett a világot jelentő deszkákra, szép dombormű emlékeztet rá. Tiszakürtön született Szabolcska Mihály református püspök, költő. Kunszentmártonban alkotott élete második felében Papp-Kökényesdy Sándorné Széke Izabella festőművész, Csók István és Vaszary János

tanítványa. Csók István sok éven át alkotott Pusztá-Kengyelen, a Lederer-családnál vendégeskedve. Cibakházán töltötte gyermekkorát Gácsi Mihály festőművész. Mesterszálláshoz és Kunszentmártonhoz kötődik Seres Katalin naiv festő, aki családragényében emléket állított a küzdelmes asszonyi sorsnak a paraszti világban. Csépa egykori különös paraszti világába repít vissza a messze földön híres halottlító, Mészáros Mihálynak máig élő emlékezete. Tömörkény István személyesen is fölkereste és novelláiban állított emléket neki. Sírját leszármazottai gondozzák.

Cibakháza, 1848-as emlékmű

Tiszaföldvár, Kossuth szobor

Kunszentmárton, Fekete István emléktábla

Tiszapüspöki strand

Képzőművészeti nyári táborok működnek több településen (Kunszentmárton, Tizsasas, Tizsakürt, Tizsaföldvár), amelyek tevékenységével érdemes utunk során megismerkedni. Tavasztól ősziig pedig falunapok kulturális programjait lehet beiktatni a zárandokút programjába.

Az út során több helyen megpihenhet a zárandok a Tisza és a Körös folyók strandjain, kerékpározhat és lovagolhat a gátakon, kiadós sétákat tehet a települések belterületén. De a termálfürdőket is felkeresheti több községben. Az útvonal ugyanis több fürdőt is érint. Legismertebb Cserkeszölő gyógy- és strandfürdője, de ha nyári melegben indul útnak a zárandok, akkor felfrissülhet Tizsaföldvár és Martfű gyógyfürdőjében is. A Körös és Tisza menti települések mindegyikén működik szabad strand. Érdemes kihasználni azokat is. Különösen szép Tizsasas, Tizsaug, Tizsainoka, Szajol és Tiszapüspöki homokos strandja.

Előzetes jelentkezés alapján mindenütt tudnak szállást és meleg ételt biztosítani a zárandokút mentén. Hiszen minden településen van óvoda, öregotthon, amelyek számára főznek. S ha időben jelentkezik a zárandok, ő sem marad ebéd nélkül! Ezért is érdemes időben kapcsolatba lépni a kunszentmártoni Szent Márton Látogatóközponttal, ahol részletes felvilágosítást tudnak adni a Szent Már-

ton-Út egyéb részletéről is vagy az út nevezetesebb látnivalóiról. Az úton járónak nyilván fontos tudni, hogyan tartanak nyitva a boltok, hol van egy cukrászda, étterem, lovaglási lehetőség, állatsimogató, gyógynövény-gyűjtési lehetőség, vagy éppen mikor tartanak nyitva a gyógyfürdők, strandok. De Szent Márton tiszteletéről, az európai kulturális útról is információkkal tudnak szolgálni.

A lélek megnyugvásáért

Remélhetőleg 2017 tavaszára elkészül egy részletes, térképekkel illusztrált útikönyv is a természeti és kulturális látnivalókról, a szolgáltatásokról (üzletek, éttermek, gyógyszertárak stb.), a templomok és múzeumok nyitva tartásáról, a településeken vezetést nyújtó személyek elérhetőségéről. A könyvben még katolikus és református lelkészek tollából származó elmélkedések lesznek olvashatók, hogy akik a lélek megnyugvását

keresik, akik a mindennapi élet rohanásától pár napra vissza akarnak vonulni, azok fogódzót találnak elcsendesedésükhöz a térség katolikus, református és evangélikus templomaiban. Addig is azonban, amíg az úti- és zárandokkönyv elkészül, haszonnal forgathatják a Kövesdy Zsolt kunszentmártoni plébános által szerkesztett „Szent Márton tisztelete” 2010-ben megjelent és az Interneten is teljes terjedelmében elérhető könyvecskét (http://szentmarton.plebania.hu/dok/szent_marton_fuzet.pdf). A tél folyamán, az út menti települések vendégházai szakembereinek találkozáján, megbeszélik az első év tapasztalatait és terveket készítenek az összefogásra.

2016 nyarán már húszan váltották ki a zárandokigazolványt a kunszentmártoni Látogatóközpontban és indultak el a zárandokúton. S már külföldi érdeklődőkkel is lehet találkozni. Olyan magyarországi és külföldi emberek figyelmébe ajánlható az Alföldi Szent Márton kulturális út, akik gyönyörködni tudnak a folyó menti táj szépségében és meg akarják ismerni elődeink kulturális örökségét. Vagy akik aktív pihenéssel akár néhány napig csak kikapcsolódni, horgászni, lovagolni szeretnének.

Szent Márton Alapítvány, Látogatóközpont, 5440 Kunszentmárton, Köztársaság tér 3. Kovácsné Szabó Katalin sze.pleb@gmail.com Tel.: +36-70-379 1971; <https://www.facebook.com/Szent-Marton-Latogatohaz>

DR. BARNA GÁBOR néprajzkutató, egyetemi tanár és kutatócsoport-vezető (Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék), a Szent István Tudományos Akadémia főtitkára. Végzettségét tekintve történelem-latin szakos középiskolai tanár és etnográfus. Fő kutatási területe a vallási kultúra, valamint az Alföld, ezen belül is hangsúlyosan a Jászkunság és a Tiszazug néprajza, a vidékfejlesztés, az identitás. E témakörökben számos könyv és tanulmány szerzője. A honismereti mozgalom aktív támogatója. Szülővárosában, Kunszentmártonban a Helyi Értéktár Bizottság vezetője. Részt vett az Alföldi Szent Márton Zárandokút útvonalának kijelölésében, közreműködésével felvették az utat az Európai Szent Márton Kulturális Útba.